

Величка, Г. Грабянки, Г. Полетики, І. Котляревського, О. Павловського, І. Могильницького, Й. Левицького, Т. Шевченка, М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького, Л. Глібова, Є. Гребінки, І. Франка, Л. Українки, сучасних українських митців – Л. Костенко, В. Сосюри, І. Драча, О. Гончара та ін... Отже, на нашу думку, українська (слов'янська) мова пройшла в своєму розвитку наступні етапи: давньослов'янська мова праукраїнців-трипільців; праслов'янська мова – сер. І тис. до н.е.; ранньослов'янська мова українців-антів; мова єдиної східнослов'янської спільності із місцевими говірками; як варіант – праукраїнська мова доби Київської Русі; завершення формування староукраїнської мови в литовсько-польську добу (XIV-XVII ст.); становлення української літературної мови – мови української нації (XIX-XX ст.).

Реальні події сьогодення доводять, що мова – найголовніший чинник консолідації нації. Розвиток культури починається з розвитку мови. Ми зобов'язані зміцнювати позиції нашої мови в суспільстві, не допустити, щоб на нашому поколінні обірвався цей предковичний мовно-культурний зв'язок поколінь українського народу, що йде в майбуття з глибини тисячоліть.

Список використаних джерел:

1. Борисенко В. Й. Курс української історії. З найдавніших часів до XX ст.: Навч. посібник. / В. Й. Борисенко. – К.: Либідь, 1998. – 616 с..
2. Залізняк Л. Л. Від склавинів до української нації / Л. Л. Залізняк. – К.: Бібліотека українця, 2004. – 256 с.
3. Кононенко П. П. Українознавство: конспект лекцій / П. П. Кононенко, А. Ю. Пономаренко. – К.: МАУП, 2005. – 392 с.
4. Костомаров М. І. Дві руські народності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrclass.com.ua/katalog/k/kostomarov-mikola/1656-mikola-kostomarov-dvi-ruski-narodnosti>
5. Крип'якевич І. П. Історія України / І. П. Крип'якевич. – Л.: Світ, 1990. – 520 с.
6. Петров В. П. Етногенез слов'ян: джерела, етапи розвитку і проблематика / АН УРСР. Ін-т археол.; [Зав. ред. С. А. Квятковський]. – К.: Наук. думка, 1972. – 212 с.
7. Савчук Б. Українська етнологія / Б. Савчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2004. – 559 с.
8. Толочко О. П., Толочко П. П. Київська Русь – Україна крізь віки / О. П. Толочко, П. П. Толочко. – Т. 4. - К.: Альтернативи, 1998. – 352 с.

Марасва У.М., к.філос.н., доцент кафедри філософії
*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
(м. Ужгород, Україна)*

ЦІННІСНИЙ ВИМІР ТРАДИЦІЙНОЇ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасне українське суспільство перебуває під впливом соціокультурної трансформації, яка пов'язана із переорієнтацією ціннісної системи на тлі поєднання традиціоналізму та інновації, соціального протесту і підтримки. Однак, попри зовнішню невидимість, вони торкаються важливих компонентів цивілізації: ментальності, ідентичності, норм, соціальних орієнтирів. Основним питанням тут постає виховання особистості з розвиненою національно-духовною культурою, національною гідністю, яка вільно оперує знання, вмінням та навичками, дотримується певних моральних норм у повсякденній життєдіяльності. Л. Сорочук [5], досліджуючи символіку українського народу у

фольклорі та мові, переконана, що традиційна народна культура, закарбована в тисячолітньому досвіді українського народу, сприяє збагаченню внутрішнього світу кожної людини, вибору для кожного з нас таких життєвих орієнтирів, які визначають знаки ідентичності, орієнтують у просторі, допомагають зберегти власну ідентичність.

У культурі фіксується спосіб життєдіяльності окремого індивіда, соціальної групи або всього суспільства в цілому, то можна стверджувати, що життєвий простір людини як середовище кодування інформації описується як співвідношення інформації й культури. При цьому код культури можна розглядати (у найширшому розумінні) як сукупність знаків (символів) і їх комбінацій, які містяться в будь-якому предметі матеріальної і духовної діяльності людини, та спосіб їх інтерпретації. Серед усіх кодів, створених культурою, Р. Барт виокремлює культурний код: «це код знання чи радше суспільного знання, громадської думки, одне слово, культури, так як її передають книжки, система освіти, або у більш загальній та поширеній формі, усе суспільство» [1, с. 518].

З погляду життєвого досвіду, культуру можна визначити як «етнічно специфічну програму, закономірність життєтворення» [3], яка в матеріальних і духовних цінностях, в знакових системах акумулює певні знання, цінності, ідеї, звичаї, думки, настанови і функціонує у формі життєдіяльності спільнот. Попов С. М. визначає її як «ціннісно-смысловий універсум духовності народу», за допомогою якого долається розрив між зворотніми зв'язками, утвердження принципу соборності різних культурних смислів і сфер життєдіяльності, формування такого дискурсу духовності, який причетний до пошуків істини, добра, краси, справедливості. [4]

Культура є предметним полем формування цінностей, цінності складають фундамент культури. Тому, за визначенням Ф. Знанецького, «світ культури є світом цінностей» [3, с. 96]. Цінності спрямовують, організовують, орієнтують поведінку людини на визначені цілі. Людина пізнає світ через призму цінностей. Вони регулюють соціальну поведінку людей, зміцнюють суспільну єдність, цілісність суспільства, виступаючи соціально-політичними ідеалами, ідеями, ціннісними настановами, орієнтаціями. У ситуації відчуження особистості від духовних цінностей, яка характерна для сучасної епохи і пов'язана із зростанням інформаційних технологій, поширенням масової свідомості, що веде до духовно-світоглядної небезпеки для підрастаючих поколінь. Це ставить під загрозу гармонію взаємодії Людини і Світу, приводить до нігілізму, конформізму, пасивності, агресивності, девальвації цінностей, зневаги до морально-естетичних ідеалів.

В умовах розбудови української державності важливим є досягнення гармонії між людьми через звернення до традиційних форм існування, усвідомлення своєї самобутності та ідентичності через збереження багаточисельних звичаїв, традицій та обрядів українського народу.

Духовні цінності українського народу – це реальні здобутки на шляху історичного прогресу, «об'єктивний смысловий ґрунт колективного буття і діяльності, духовного самоствердження людини. <...> Духовність – це основа

самовизначення особистості, відношення людини до світу, ставлення до своєї укоріненості у бутті.» [4]. Тому суспільство, особистість повинні повертатись до свого родового коріння, що просякнуте духовністю, повертатись до самої себе, до внутрішнього світу. Оскільки цінності виступають у суспільстві своєрідним культурним кодом, за допомогою них можна з'ясувати наскільки успішно відбувається процес культурної ідентифікації суспільства, розвиток національної самосвідомості, збереження головних ознак нації як носія самобутніх, унікальних рис, притаманних лише цій спільноті.

Передача культурних цінностей здебільшого відбувається через виховання. Етно-національне виховання у своїй основі є українознавчим, культурологічним, його ефективність визначається, перш за все, знанням культурних кодів, природної мови зокрема, як способів і засобів самоорганізації етнічної культури.

Етнокультурно компетентна особа легко відчуває межі своєї етнокультури і початок «мови» іншої культури. Під етнокультурною компетентністю особи розуміємо здатність людини вільно орієнтуватися у світі значень культури свого етносу, вільно розуміти мову, коди, шифри цієї етнокультури і вільно творити цією мовою. Культурні коди етно-національної культури формують етно-культурну картину світу, етно-культурну компетентність особи. Коди культури власного етносу виявляються природними і діють на рівні підсвідомості. [2, с. 59-60] Етнокультурна компетентність починається у напрямку від «Я» до «Ми» і навпаки: із формування смакового сприйняття страв національної кухні, запахів і звуків найближчого довкілля, розуміння етимології і семантики одиниць рідної мови, засвоєння навичок поведінки, догляду за своїм тілом, одягом, житлом, усвідомлення власного (і спільноти) ціннісного ставлення до себе і реалій зовнішнього світу, здатність шифрувати, закодовувати результати власних відчуттів, сприйняття, уявлення, розуміння і передавати їх зміст словами, предметами, жестами, рухами, діями, кольором, стравою тощо.

Передача норм і цінностей культури, засвоєння її культурних кодів відбувається згідно з інформаційно-семіотичною концепцією культури. Кожне культурне явище є носієм особливого смислу, що зберігається у вигляді знаків, які утворюють свого роду «матеріальну оболонку» смислу. Тому розуміння культури передбачає здатність не лише чуттєво сприймати зовнішню сторону предмета, а й розшифрувати його внутрішню сутність, соціальну значущу інформацію, виражену відповідними знаками.

Такими знаками, систему яких досліджує семіотика, є слова людської мови, тобто природні вербальні мови спілкування людей, а також знаки штучних (вторинних) мов, зокрема виражальні засоби різних видів мистецтва: ноти, фарби, ритм, лінія, рухи тощо. Їх конкретне сполучення створює знаково-відображальну систему, що кодує і передає певний зміст. Зв'язок інформації і коду визначає взаємозумовленість матеріального (знак) і духовного (смісл) аспектів культури. Саме тому явища культури слід розглядати як специфічні тексти, смисл яких виражений знаками, що потребують своєї розшифровки.

Збереження традиційної культури українців на рівні повсякденному та освітньо-виховному актуалізує і дозволить використати її пізнавальний досвід як 1) пізнання непізнаного – світу-буття-життя у сферах прояву традиційної культури і 2) пізнання пізнаного – власне традиції, звичаї, знання, цінності, ідеали, уведені у сучасний процес виховання. Чинні на сьогодні документи та директиви у сфері освіти та виховання орієнтують використовувати традиційно-побутову культуру українців у процесі виховання як «пізнання пізнаного» – системи цінностей, знань, умінь і навичок, які упродовж тисячоліть допомагали українській людині зберегти себе і власну спільноту у безперервному цивілізаційному процесі глобалізації та модернізації.

Узагальнюючи, слід виокремити завдання української національної школи: це, зокрема, ефективніше використовувати національні традиції, виховувати національну свідомість, любов до рідної землі, родини, свого народу, держави; формувати мовну культуру, сприяти оволодінню і вживанню української мови як духовного коду нації; забезпечувати духовну єдність поколінь, виховувати повагу до батьків, старших за себе, турботу про молодших і хворих. Сучасний зміст виховання в Україні, згідно з Програмою, складає науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, самої себе, праці, природи, мистецтва.

Вивчення народної культури в її минулому і сьогодні, обрядовості зокрема, є важливою формою залучення особистості до соціального цілого (суспільства чи соціальної групи). Обрядова форма впливу на особистість набуває особливого значення у найбільш важливі для людини моменти життя. В обрядодійстві людина безпосередньо втілює свої уявлення про світ і своє місце в ньому у дії, яка спрямована на реалізацію своїх внутрішніх устремлінь. Вона, суб'єкт культури, є одночасно творець і споживач обрядової діяльності.

У процесі виховання елементи традиційно-побутової культури українців, окремі обрядодійства можуть бути використані в автентичному вигляді (у довкіллі – у часі і просторі функціонування обрядодійства, зокрема у просторі родини, сім'ї, громади), чи реконструйованому (у навчально-ігрових формах урочної (аудиторної) та позаурочної, позашкільної (позааудиторної) діяльності, науково-пошуковій, краєзнавчій роботі).

Розуміння і досягнення національного виховного ідеалу, який відповідає світовідчуттю української людини, сприяє збереженню і зміцненню ознаки української національної етнопсихологічної окремішності і самобутності. Ця мета є надзвичайно важливою для нас, адже модернізаційні процеси сьогодні усувають народну традицію, звичай, обряд на периферію культурного простору, маргіналізують носія її аутентики. Традиційна народна культура українців у збереженні своєї пізнавально-виховної природи та простору функціонування зможе протистояти негативним наслідкам сучасного модернізаційного процесу в Україні, зокрема маргіналізації української людини як суб'єкта культури, втраті самобутніх рис етнічної культури, відчуття її самоцінності та самодостатності.

Список використаних джерел:

1. Барт Р. Текстуальний аналіз «Вальдемара» Е. По / Барт Р. // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. [За ред. Марії Зубрицької, 2-ге вид., доповнене]. – Львів: Літопис, 2001. – 832 с. – С. 497 – 525.
2. Лозко Г. Етнологія України : Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект / Галина Лозко. – [2-е вид., стереотипне]. – К. : "АртЕк", 2004. – 304 с.
3. Маєвська Л. М. Етнокультурне виховання: погляд на проблему / Л. М. Маєвська // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2005. – №8. – 240 с.
4. Попов С. М. Трансформація зворотніх зв'язків зовнішнього і внутрішнього світу особистості у ціннісно-смысловий універсум духовності народу / С. М. Попов [Електронний ресурс] // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Філософські науки. – 2011. – Вип. 95. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/filos/2011_95/porov.pdf
5. Сорочук Л. Архаїчні смисли фольклорно-обрядової традиції в етнокulturі українців / Людмила Сорочук // Наукові записки. Серія: «Культурологія» – 2008. – Вип. 3. – С. 92-101.

Михайленко М.К., студентка гр. ФЕБ-151
Науковий керівник - Борисенко В.В., к. пед. н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

РОЛЬ ПАРОНІМІВ У МОВЛЕННІ

Однією з прикметних ознак багатого, доречного, точного й логічного мовлення, певна річ, є дотримання мовних норм, зокрема правильного вживання паронімів.

Як відомо, пароніми – пари слів, які внаслідок звукової подібності можуть використовуватися в мовленні з певними семантично-стилістичними настановами. На думку А. П. Критенка, «усі слова нашої мови паронімічні з того погляду, що кожне слово за своїм звучанням більш-менш близьке до іншого слова...» [2, с. 59]. Відповідно, паронімія – це «явище часткової звукової подібності слів (паронімів) при їх семантичній розбіжності (повній чи частковій)» [3, с. 121].

Спостереження за мовленням студентів та опитування, проведені нами, дають підстави стверджувати, що почасти мовці не зважають на незначну різницю у вимові паронімів, що й призводить до помилок, тому, на нашу думку, варто враховувати значення вживаного вами слова й перевіряти його тлумачення в словниках.

Наведемо лише кілька прикладів найуживаніших помилок, які були помічені нами в мовленні опитуваних студентів: винятково замість виключно (У конкурсі візьмуть участь винятково студенти); дипломат замість дипломант (Сергій став дипломатом цього наукового конкурсу); адрес замість адреса (На мій адрес надійшло повідомлення з деканату); висхідний замість вихідний (Висхідною точкою мого рішення щодо вступу в цей виш було його місце в рейтингу); гривна замість гривня (Гривна в черговий раз зазнала девальвації); задача замість завдання (Задачі, які поставив перед нами викладач, виявилися для нашої групи занадто важкими); обумовлювати замість зумовлювати (Недостатні знання з предмета обумовили необхідність